

კოოპერატიული საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირება

(განვითარებული ქვეყნების გამოცდილება)

აშშ-ის საინფორმაციო სამსახურის უფროსი დ. ინგალსბი ნერს, რომ „თავისი ცხოვრების მანძილზე ყოველი ამერიკელი პრაქტიკულად ყოველდღიურ შეხებაშია კოოპერატივებთან. მათ წილად მოდის სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციის პირველადი რეალიზაციის 26%-ი. ისინი უზრუნველყოფენ სასოფლო-სამეურნეო წარმოების საშუალებების მიწოდების 24%-ს. დღესდღეობით აშშ-ში მოქმედებს თითქმის 50000 კოოპერატივი, მათში დასაქმებულია 100 მილიონზე მეტი ადამიანი.“

თამარ დუაშური,
ეკონომიკის აკადემიური
დოქტორი, საქართველოს
სახელმწიფო აგრარული
უნივერსიტეტის ასოცირებული
პროფესორი

აგარული საქონელი

მაიი | 2010

კოოპერატივებს თავიანთი წესდების ჩარჩოებში გააჩნიათ მოქმედების სრული თავისუფლება. სახელმწიფო ორგანოებს არა აქვთ უფლება უშუალოდ ჩაერიონ კოოპერატივების ეკონომიკურ საქმიანობაში, მათი მმართველი ორგანოების ფორმირებასა და თანამდებობის პირების დანიშვნაში, ასევე არა აქვთ უფლება ჰყავდეთ წარმომადგენელი როგორც საერთო კრებაში, ასევე არჩევით ორგანოებში. კოოპერატივების საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირება დაიყვანება ძირითადად კონტროლსა და თვალყურის მიდევნებაზე, თუ რამდენად ზუსტად შეესაბამება მათი საქმიანობა კანონმდებლობასა და თავიანთ წესდებს.

რიგ განვითარებულ ქვეყნებში მკაფიოდ გამოისახება სახელმწიფო კოოპერატიული პოლიტიკის კონტურები, რომლის არსი, ევროკავშირის აგრარული პოლიტიკის ერთ-ერთი ფუძემდებლის, ცნობილი ჰოლანდიელი ეკონომისტის **ს. მალსხოლტის** აზრით, განისაზღვრება იმით, რომ **სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივს არ უნდა მოვეყრეთ, როგორც სათბურის მცენარეს, მას მხოლოდ უნდა დავუხმაროთ დამკვიდრებაში, ხოლო წარმატებას კი მან საკუთარი ძალებით უნდა მიაღწიოს.**

მიუხედავად იმისა, რომ ისტორიულად კოოპერაცია დამკვიდრებაში სახელმწიფოს მხრიდან მისი მხარდაჭერის პოლიტიკას უნდა უმადლოდეს, კოოპერატიული საქ-

მიანობის სახელმწიფო რეგულირებაში, მთელი რიგი განსხვავებები შეინიშნება. კოოპერატივების საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირებაში უკიდურესი განსხვავების მაგალითია **საფრანგეთი** და **ფინეთი**.

საფრანგეთში, ევროპის სხვა ქვეყნებთან შედარებით, ტრადიციულად ტარდება სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების უფრო მასშტაბური მხარდაჭერის პოლიტიკა. თუმცა, სახელმწიფო, ერევა მათ საქმიანობაში, რათა უმსხვილესი საგადასახადო და სხვა შეღავათებით არ ისარგებლონ არაკეთილსინდისიერმა ადამიანებმა. საფრანგეთის გარდა არსად არ მოითხოვება ადმინისტრაციული ნებართვა კოოპერატივის შექმნისა და რეგისტრაციისათვის. ასევე, ყველა კოოპერატივის საქმიანობა იმყოფება ხელი-სუფლების განუწყვეტელი კონტროლის ქვეშ (სოფლის მეურნეობის სამინისტროსა და პრეფექტურების კონტროლის ქვეშ, მათი საქმიანობის მასშტაბებისა და დონიდან გამომდინარე).

ამის საპირისპიროდ ფინეთში გაუქმებულია კოოპერატივების სახელმწიფო მხარდაჭერა. თანამედროვე პირობებში მინიმალური სახელმწიფო მხარდაჭერით სარგებლობენ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები სხვა სკანდინავიურ ქვეყნებში, ნიდერლანდებში, ბელგიასა და აშშ-ში. კოოპერატივების საქმიანობის სახელმწიფო რეგულირების ძირითად და მნიშვნელოვან კომპონენტებს წარმოადგენენ სა-

გადასახადო შეღავათები, სუბსიდირება და შეღავათიანი კრედიტები.

ცალკეული ქვეყნების სპეციფიკიდან გამომდინარე, საგადასახადო შეღავათები განსხვავდებიან ფორმების დიდი ნაირფეროვნებით. ევროპის კონტინენტზე პრაქტიკულად არცერთ სახელმწიფოში სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები არ ექვემდებარებიან ორმაგ დაბეგრას: კოოპერატივის მიერ მოგებაზე გადასახადის გადახდის შემდეგ, მოგების ის ნაწილი, რომელიც ეძლევათ კოოპერატივის წევრებს, უკვე აღარ იბეგრება.

ზოგიერთ ქვეყანაში კოოპერატივის ორგანიზებისას იყენებენ გადასახადებისგან განთავისუფლებას, მათი დონის შემცირებას განსაზღვრული დროის განმავლობაში. მაგალითად, იტალიაში კოოპერატივები მთლიანად თავისუფლდებიან გადასახადების გადახდისაგან დაარსებიდან 10 წლის განმავლობაში.

იტალიაში არ იბეგრება დამატებითი ღირებულების გადასახადით საქონელი და მომსახურება, რომლის რეალიზება ხდება მოცემული კოოპერატივის შიგნით. კოოპერატივები იხდიან მუნიციპალურ გადასახადს მოგების დასაბეგრი ნაწილის 15%-ის ოდენობით, ასევე საერთო ნაციონალურ გადასახადს, რომელიც შეადგენს 25%-ს თანხისა რაც რჩება მუნიციპალური გადასახადის გადახდის შემდეგ. გარდა ამისა, დასაბეგრ მოგებაში არ შედის გადარიცხვები სარეზერვო და განუყოფელ ფონდებში, ხოლო,

უმეტეს შემთხვევაში ასიგნებები წარმოების გაფართოებაზე.

გერმანიაში ფერმერთა კოოპერატივებში, რომლებიც დაკავებული არიან სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციისა და სურსათის წარმოებით, გადამუშავება და რეალიზაციით, ფერმერული მეურნეობების მომარაგებითა და სანარმოო მომსახურებით, დასაბეგრ თანხაში არ შედის კოოპერატივების ის ეკონომიკური ოპერაციები, რომლებიც მათ განახორციელებს თავიანთ წევრებთან.

როგორც უკვე აღვნიშნეთ სხვა ქვეყნებთან შედარებით უფრო დიდი საგადასახადო შეღავათები გააჩნიათ ფერმერულ კოოპერატივებს საფრანგეთში. ამ ქვეყნის კანონმდებლობა ანთავისუფლებს გასაღების, მომარაგებისა და მომსახურების კოოპერატივებს საზოგადოებრივი გადასახადისგან. გამონაკლისს წარმოადგენს ის ოპერაციები, რომელსაც ახორციელებს კოოპერატივი მის არანეერ პირებთან, რომელთა მოგება იბეგრება სრული განაკვეთით. პრაქტიკულად ყველა კოოპერატიული გაერთიანება განთავისუფლებულია ასევე გაშენებული და გაუშენებელი მიწის ნაკვეთების გადასახადისგან და იხდიან მხოლოდ პროფესიული (ყოფილი სავაჭრო-სანარმოო) გადასახადის ნახევარს.

დანიაში კოოპერატიული საწარმოები კერძო ბიზნესთან შედარებით შემცირებული განაკვეთით იბეგრებიან: 50%-იანი მთლიანი განაკვეთის პირობებში კოოპერატივებისთვის იგი შეადგენს 20%-ს. არა ნაკლებ მნიშვნელოვანი საგადასახადო შეღავათებით სარგებლობენ სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები ესპანეთში, სადაც საზოგადოებრივი გადასახადის 35%-იანი განაკვეთის პირობებში იხდიან მხოლოდ 10%-ს. ხოლო საკრედიტო კო-

ოპერატივებისთვის იგი შეადგენს 26%-ია.

დაბეგვრაში შეღავათების გარდა სახელმწიფო სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივებს ფინანსურ მხარდაჭერასაც უწევს.

სახელმწიფო სუბსიდიებისა და კრედიტების გაცემამ ხელი შეუწყო საფრანგეთში სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის ერთობლივი გამოყენების კოოპერატივების ფართო ქსელის შექმნას. ახალი სასოფლო-სამეურნეო ტექნიკის შექმნისას აღნიშნული კოოპერატივები სარგებლობენ საგრძნობი ფასდაკლებით (20%-მდე). გარდა ამისა, ასეთ კოოპერატივებს აძლევენ ხანგრძლივადიან კრედიტებს (15 წლამდე ვადით) შეღავათიანი პირობებით თავიანთი ტექნიკური საშუალებების პარკის შევსებისა და განახლებისათვის.

რიგ ქვეყნებში სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივები წარმოადგენენ ფერმერთა ინტერესებს სახელმწიფო და საზოგადოებრივ ორგანიზაციებში და ასევე ასრულებენ აგრარული პოლიტიკის განხორციელებისას სახელმწიფოს მიერ მათთვის დაკისრებულ განსაზღვრულ ფუნქციას.

შვედეთში, ნორვეგიაში და ფინეთში ისეთი საკითხები, როგორებიცაა: ფასები სასოფლო-სამეურნეო პროდუქციაზე, სოფლის მეურნეობაზე გასაწევი საბიუჯეტო ასიგნებების მოცულობები, მცირე წარმოების ხელშეწყობის დონე, ექსპორტის სუბსიდირება და სხვათა გადაწყვეტა მთავრობისა და სასოფლო-სამეურნეო კოოპერატივების წარმომადგენელთა შორის მოლაპარაკების შედეგად ხდება.

ზემოქმედება, რომელსაც ერთიანი აგრარული პოლიტიკის გატარებით ახდენს ევროკავშირი ფერმერული კოოპერაციის განვი-

თარებაზე, შეგვიძლია მივაკუთვნოთ სახელმწიფო კოოპერატიული პოლიტიკის ერთ-ერთ მიმართულებას დამახასიათებელი ზენაციონალური რეგულირების სპეციფიური ფორმით. კოოპერატივების მიერ ნებაყოფლობით, თავისუფალ და ხელშეკრულებით საფუძველზე ორგანიზებული წარმოებული პროდუქციის დიდი ნაწილის შეგროვებას, გადამუშავებასა და რეალიზაციას მივყევართ სახელმწიფო ორგანოების ფინანსური ჩარევის მნიშვნელოვან შემცირებამდე, რომლებიც სუსტად ორგანიზებული ბაზრების პირობებში იძულებული არიან შთანთქან ზედმეტად წარმოებული პროდუქცია, რათა შენარჩუნდეს ბაზარზე ფასები, ანდა დეფიციტის შემთხვევაში განახორციელოს იმპორტი, რათა შეაჩეროს ფასების ზრდა. ამიტომ ევროკავშირის ერთიანი აგრარული პოლიტიკის რეალიზაცია კოოპერატივების ფუნქციონირებას ანიჭებს სასოფლო-სამეურნეო ბაზრის სტრუქტურის პრიორიტეტული მიმართულებების ორგანიზაციისა და დახვეწის მნიშვნელობას, რაც განაპირობებს ფერმერული კოოპერატიული მოძრაობის განვითარების მხარდაჭერისა და სტიმულირების პოლიტიკას.

რაც შეეხება საქართველოს, ჩვენთან კოოპერატიული მოძრაობის მხარდაჭერას სახელმწიფოს მხრიდან არ ექცევა სათანადო ყურადღება. სუსტია და დახვეწას საჭიროებს საკანონმდებლო ბაზა. საჭიროა შემუშავდეს კოოპერატიული მოძრაობის მხარდაჭერის სახელმწიფო პოლიტიკა, რაც საფუძველს ჩაუყრის საქართველოს აგრარულ სექტორში სრულყოფილი კოოპერატიული სისტემის ჩამოყალიბებას, ყოველივე ეს კი, საქართველოს როგორც აგრარული ქვეყნის, ეკონომიკური განვითარების სანინდარი გახდება.

ANNOTATION

STATE REGULATION OF COOPERATIVE ACTIVITIES

Tamar Dudaury. Akademic doctor of Economics, Associate Professor of GSAU.

As part of its charter of the cooperative have complete freedom of action. State authorities have no right to interence directly in economical activities of cooperatives in the formation of its governing bodies and the appointment of officials, as well as being presented as a general meeting, and in elected bodies.

State regulation of cooperative organizations is reduced mainly to the control, monitoring by how well it corresponds to

the law and their statutes.

However, in some countries can clearly outline the state cooperative policy, the essence of which, according to one of the creators of Agricultural Policy of the famous Dutch economist Mansholt determined that the agricultural cooperatives should be regarded as greenhouse plants: he only needs help to adopted, and to succeed he must own.